

XVI. YÜZYILDA GÖKSUN (1527-1563)

Yrd. Doç. Dr. İbrahim SOLAK
Selçuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
isolak@selcuk.edu.tr

Özet

Göksun Nâhiyesi XVI. Yüzyılda Kars-ı Maraş (Kadirli ve çevresi) Sancağına bağlı nâhiyeler arasındadır. İncelenen dönemde nâhiyenin 1 nefsi (kasaba), iki köyü ve 12 cemaat-aşireti bulunmaktadır. Nâhiyenin tahmini toplam nüfusu 1527'de 1889 iken, 1563'te 1445 olmuştur ve nüfusun tamamını müslümanlar oluşturmaktadır. Her iki tarihte de ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maraş, Göksun, Nâhiye, Nüfus, Öşr, Zaviye,

GOKSUN IN XVIth CENTURY (1527-1563)

Abstract

Göksun district were among the districts attached to Kars-ı Maras Sanjak (Kadirli and its vicinity) in XVI century. In the examined period, it has 1 nefs (town), two villages, and 12 group tribes (nomads). The estimated population of it was 1445 in 1563 while it was 1889 in 1527 and it was made up of only muslims. Its economy based on, at large proportion, agriculture and stock raising in both dates.

Key words: Maras, Goksun, Nâhiye, Öşr, Zaviye

Giriş

Göksun, XVI. yüzyılda Kars-ı Maraş Sancağına (Osmaniye ilinin Kadirli, Haruniye, Bahçe ve Sunbas ilçeleri ve çevresi¹) bağlı nâhiyeler arasındadır. Bugün ise K.Maraş ili ilçeleri arasındadır. Coğrafi olarak K.Maraş'ın kuzeybatısında bulunan Göksun, il merkezine 91 km uzaklıktadır. Deniz seviyesinden 1350 m yükseklikte olan ilçenin bugünkü sınırları ise, doğusunda Afşin, Ekinözü, batısında Adana ilinin Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçeleri, güneyinde K. Maraş il merkezi ve Andırın ilçesi, kuzeyinde ise Kayseri iline bağlı Sarız ilçesi yer almaktadır. İncelenen dönemde doğusunda Maraş Kazâsı, kuzeyinde Elbistan ve Zamantu Kazâsı, batısında Sis Sancağı, güneyinde ise Kars-ı Maraş Sancağı bulunmaktadır.

XVI. yüzyılda Göksun Nâhiyesi coğrafi alan itibariyle yaylakları bol ve Dulkadirli Ulus'una mensup bir çok aşiret tarafından yaylak olarak kullanılan bir yerdir². Günümüzde de bol yeşil alanlara ve ormanlara sahip olan Göksun ve çevresi yayla olma özelliğini hala korumaktadır diyebiliriz.

XVI. yüzyılda Osmanlı Devletinin küçük bir kasabasını incelemeye çalıştığımız bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defterleri katalogunda 998 numarada kayıtlı icmal defter ile 326 numaralı Timar defteri ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivinde bulunan Kars-ı Maraş Sancağına ait 168 numaralı 1563 tarihli mufassal tahrir defteri kullanılacaktır.

A-Nüfus Ve Yerleşim

Göksun Nâhiyesinin nüfus ve yerleşim durumunun XVI. yüzyılda nasıl olduğu tahrir defterlerindeki verilerden öğrenilebilmektedir. Tahrir defterlerindeki nüfus bilgileri vergi alınan evli veya bekar erkekleri, vergi vermekten muaf tutulan yaşlı, hasta, vb. özelliklere sahip olanları kapsamaktadır. Bu veriler bugünkü anlamda nüfus bilgilerinin bütün özelliklerini kapsayan bilgiler değildir. Örneğin bu veriler içerisinde kadınlar, kızlar veya çocuklarla ilgili herhangi bir kayıtlı karşılaşmadığımız gibi bir hânenin³ ortalama kaç kişiden oluştuğunu da tam anlamıyla bilmemekteyiz.

İncelenen dönem içerisinde Göksun, Kars-ı Maraş Sancağına bağlı nâhiyeler arasındadır⁴. 1527 tarihli icmal deftere göre Göksun Nâhiyesi'nde 1 nefis, 2 köy 12 aşiret-cemaat ve 77 mezraa yer almaktadır. Nefsi Göksun adından da anlaşılacağı üzere nâhiyenin merkezidir. Burada 48 hâne, 8 mücerred, 1 imam, 1 hatib, 1

Not: Alanlarında daha çok klasik dipnot sistemi esas alındığı için yazarların isteği üzerine bu yazıda söz konusu dipnot sistemi uygulanmıştır (editör).

¹ Yılmaz Kurt, "Kars-ı Maraş (Kadirli) Sancağında Ekonomi", XIV. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, C.II, Kısım II, 9-13 Eylül 2002, Ankara 2005, s.901.

² Bu anlamda bazı örnekler vermek gerekirse; "...Cemaatı Su Başı Bayındır Nâhiyesi'nde kışlayub Göksun Karacadağ'ı yaylarlar, ziraat dahi ederler..." , Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tahrir Defteri (=BA TD) 402, s.111; "...Cemaatı Bostancı Göksun'u yaylarlar..." , Aynı defter, s.193; "...Cemaatı Haydarlı Kınık Nâhiyesi'nde kışlayub, Göksun'u yaylarlar..." aynı defter, s.388.

³ Hâne deyimi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız. Nejat Göyünç, "Hâne Deyimi Hakkında" İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, S. 32, İstanbul 1979, s.331-348.

⁴ BA TD 998, s.526; Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (=TK) 168, s.232.

müezzin, 3 çeri ve 2 eşkinci bulunmaktadır⁵. Köyler ise Kanlu Kavak ve Kavşud köyleridir. Bunlardan Kavşud'da nüfus kaydının olmadığı görülürken⁶, Kanlu Kavak köyünde ise 65 hâne 12 mücerred, 1 kethüda, 15 derviş bulunmaktadır⁷. Dervişler adı geçen köyde bulunan zaviyenin hizmetkarlığını yapmaktadırlar, aynı zamanda Göksun Nâhiyesi'nde kış mevsiminde yapılan şenliklere gelip gidenlere de hizmet etmektedirler. Dervişler yaptıkları bu hizmetlerin karşılığında Sultan Selim tarafından avâriz-ı divâniyeden muaf tutulmuşlardır⁸. 1527 tarihinde nâhiye genelinde toplam 113 hâne, 20 mücerred, 15 derviş, 3 imam-hatib-müezzin, 3 âdet-i çeri ve 1 kethüda yaşamaktadır.

Tablo I: Göksun Nâhiyesi Nüfus Dağılımı (1527)

Karye	H	MC	K	D	İ	H	M	AÇ
Nefsi Göksun ⁹	48	8	-	-	1	1	1	3
Kanlu Kavak	65	12	1	15	-	-	-	-
Kavşud	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	113	20	1	15	1	1	1	3

H.hâne, MC.mücerred, K.kethüda, D.derviş, İ.imam,H.hatib, M.müezzin, AÇ. Âdet-i çeri

1563 tarihinde ise Göksun Nâhiyesi, Nefsi Göksun, Kanlu Kavak ve Kızıl Kiliselü köylerinden meydana gelmektedir. 1527 tarihinde var olan Kavşud köyü 1563 tahririnde mezra statüsüne indirilmiştir¹⁰. Nefsi Göksunda 97 nefer, 30 bennak, 19 mücerred, 36 nimçift, 1 imam, 11 sipahi-sipahizâde bulunurken¹¹, Kanlu Kavak köyünde 130 nefer, 22 bennak, 57 mücerred, 50 çift, 1 muhassıl¹², Kızıl Kiliselü köyünde ise 154 nefer, 68 bennak, 58 mücerred, 4 muhassıl, 20 nimçift, 1 kethüda, 1 müezzin, 1 derviş ve 1 sipahi-sipahizâde bulunmaktadır¹³. Kızıl Kiliselü köyü 1563 tarihinde yeni oluşturulan bir köydür. Bu köy 1527 tarihinde konar-göçer Kızıl Kiliselü aşiretinin muhtemelen buldukları yerlerinde yerleşik hayata geçmesiyle oluşturulmuştur¹⁴. Ayrıca Kanlu Kavak Köyünde 32 nefer derviş de bulunmakta, bunların 7'si bennak, 14'ü mücerred ve 11'i nimçiftten meydana gelmektedir¹⁵.

⁵ BA TD 998, s.526.

⁶ BA TD 998, s.527.

⁷ BA TD 998, s.527.

⁸ BA TD 998, s.527.

⁹ Göksun Nâhiyesinin toplam nüfus dağılımını bir arada gösterebilmek için Nefsi Göksunun toplam nüfusu da karye başlığı altında verildi.

¹⁰ BA TD 998,s.527; TK 168, s.233.

¹¹ TK 168, s.240.

¹² TK 168, s.231.

¹³ TK 168, s.238.

¹⁴ BA TD 998, s.528; TK 168,s.238.

¹⁵ TK 168, s.231.

Tablo II: Göksun Nâhiyesi Nüfus Dağılımı (1563)

Karye	N	B	MC	Ç	NÇ	İ	K	M	D	S.-SZ.	MH
Nefsi Göksun	97	30	19	-	36	1	-	-	-	11	-
Kanlı Kavak	162	22	57	50	-	-	-	-	32	-	1
Kızıl Kिलiselü	154	68	58	-	20	-	1	1	1	1	4
TOPLAM	413	120	134	50	56	1	1	1	33	12	5

N.nefer, B.bennak, MC.mücerred, Ç.çift, NÇ.nimçift, İ.imam, K.kethüda, M.müezin, D.derviş, S.-SZ.sipahi-sipahizade, MH.muhasıl.

1527 tarihinde nâhiye sınırları içerisinde konar-göçer hayat tarzını sürdüren ve büyük çoğunluğu Dulkadirli Ulus'una mensup 12 aşiret-cemaat de bulunmaktadır. 1563 tarihinde ise Göksun Nâhiyesinde bu hayat tarzını sürdüren aşiretlerin varlığına rastlanılmamaktadır. Bunlardan sadece yukarıda bahsettiğimiz Kızıl Kिलiselü aşireti yerleşik hayata geçerek yeni bir köy oluşturmuştur. Diğerleri ise muhtemelen başka yerlere göçtüler. 1527'de cemaatlerin toplam nüfusu 231 hâne, 19 nefer, 40 mücerred, 1 muhasıl, 1 imam, 1 kethüda ve 10 âdet-i çeriden oluşmaktadır¹⁶.

Tablo III: Göksun Nâhiyesi Cemaatleri Nüfus Dağılımı (1527)

Cemaat	N	H	MC	M	İ	K	AÇ
Boyacılar	7	-	-	-	-	-	-
İrceklü	-	17	1	1	1	-	-
Kürstüçilü	-	22	5	-	2	1	1
Mağara Çoklu	-	5	1	-	-	-	-
Kara Kızlı	-	31	1	-	1	-	1
Saraycıklı	-	8	-	-	-	-	-
Boyacılu	-	3	3	-	-	1	1
Ağce Viran	-	62	8	-	-	-	-
Kebecelü	12	-	-	-	-	1	-
Köse Hasanlı	-	16	-	-	-	1	2
Kızıl Kिलiselü	-	45	17	-	1	1	3
Telsir(Seksir)	-	20	4	-	-	-	2
TOPLAM 12	19	231	40	1	5	5	10

N.nefer, H.hâne, MC.mücerred, M.muhasıl, İ.imam, K.kethüda, AÇ.âdet-i çeri.

¹⁶ BA TD 998, s.526-529.

1527 tarihinde Göksun Nâhiyesi toplam vergi nüfusu 344 hâne, 19 nefer, 60 mücerred iken, vergiden muaf olan zümre ise 43'dür. Bu rakamların günümüzde karşılığını bulabilmek için, yani tahmini toplam nüfusun ne kadar olduğunu belirlemek için genellikle **hâne X 5 + mücerred** formülü kullanılmaktadır¹⁷. Bunun üzerine muaflar¹⁸ da eklenerek bir yerin tahmini toplam nüfusu belirlenebilmektedir. Nefer katsayısı için ise genellikle 3.5 katsayısı esas alınmaktadır¹⁹.

Belirtilen hâne formülüne göre 1527'de Göksun Nâhiyesinin tahmini toplam nüfusu 1889'dur. Bunun % 67.8'ini cemaatler, % 32'sini ise köylerdeki nüfus oluşturmaktadır. 1563'te nâhiye genelindeki toplam nefer sayısı 413'dür. Bu tarihte toplam tahmini nüfus ise 1445'tir. Bir önceki tarihe göre toplam nüfus sayısında yaklaşık % 24'lük bir azalma olmuştur. Azalmadaki en önemli faktör 1527 yılında nâhiye içerisinde yaşayan aşiretlerin büyük kısmının 1563 tarihinde burayı terk etmiş olmalarıdır. Eğer cemaat nüfusunu toplam nüfus içerisinde ayrı tutup, her iki tarihte de nâhiyenin yerleşik nüfusunu esas alırsak, o zaman nâhiye genelinde bir önceki tarihe göre yaklaşık % 138'lik bir artış olduğu görülmektedir. Artışın böyle yüksek olmasındaki önemli faktörlerden birisi Kızıl Kiliselü köyünün yeni oluşturulmasıdır. 1563 tarihinde ise konar-göçer hayat tarzını sürdüren aşiretlerin varlığına rastlanılmasa da yerleşim birimlerinin her üçü de cemaatler tarafından kullanılmaktadır. Kanlı Kavak köyü Kanlı Kavak cemaati, Kızıl Kilise Kızıl Kiliselü cemaati, Nefsi Göksun ise Göksunlu cemaati tarafından oluşturulmuştur²⁰. Adı geçen bu cemaatlerin buralara yerleştiklerini söyleyebiliriz.

Her iki tarihte de toplam nüfusu müslümanlar oluşturmaktadır, nâhiyedeki toplam nüfus içerisinde gayri müslim unsur yer almamaktadır.

B- Tarım Ürünleri ve Bunlardan Alınan Vergiler

Göksun Nâhiyesinin ekonomik yapısını verirken 1527 tarihli kaynağımızın icmal defter olmasından ve bu tarihte mufassal defterimizin bulunmamasından dolayı, adı geçen tarihteki nâhiyenin üretim çeşitliliğini veremeyeceğiz. Ancak toplam üretimin ve bu üretimden alınan vergi hasılının ne kadar olduğu, vergilerin ne kadarının köylerden, ne kadarının mezralardan, cemaatlerden alındığını ve sanayi faaliyetlerinden hangilerinin yapıldığını gösterebileceğiz. 1563'te ise ekonomik ve üretim durumunun çeşitliliğini, hangi ürünlerin yetiştirildiğini, bunlardan ne kadar vergi alındığını verebileceğiz.

1563 tarihinde nâhiyenin üretim çeşitliliğine baktığımız zaman genellikle hinta (buğday), şair (arpa), humus (nohut), erzen (darı), bostan, meyve, sebze, piyaz

¹⁷ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara 1991, s.81; Feridun Emecen, *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 1989, s.154-156; Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara 1989, s.56; Mehmet Öz, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999, s.61-78.

¹⁸ Muaf zümre, muhassıl, imam, hatib, müezzin, kethüda, derviş ve âdeti çerilerden oluşmaktadır.

¹⁹ Öz, *Canik*, s.61-78.

²⁰ TK 168, s.231-240.

(soğan) ve keten türü ürünlerinin yetiştirildiğini görmekteyiz. Bu ürünler içerisinde en fazla buğday ve arpa üretimi yapılmakta olup, buğdayın toplam üretim içerisindeki payı 81204.5 akçelik öşür ile % 67'lik oranla ilk sırada gelmektedir. Bu tarihte hububat türü ürünler için ölçü birimi olarak kile kullanılmakta ve 1/5 oranında öşür alınmaktadır. Hububat türü ürünler için ölçü birimi olarak kullanılan kile muhtemelen İstanbul kilesidir²¹. Buğdayın 1 kilesi 10 akçedir. Buna göre nâhiye genelinde 40602 kile toplam buğday üretiminin yapıldığı görülmektedir. Bunun kg olarak karşılığı ise 1.039417 kg'dır.

Göksun Nâhiyesinde ikinci sırayı 25727 akçelik öşür ile toplam üretim içerisinde % 21'lik paya sahip olan arpa almaktadır. Arpanın kilesi 6 akçe olup, nâhiye genelinde toplam 21439 kile 548842 kg arpa üretilmiştir.

Üretimi yapılan bir diğer ürün ise erzen (darı-mısır)'dir. Erzenden 11715 akçe öşür alınmıştır. Bu ürünün 1 kilesi ise 4 akçedir. Toplam 14643 kile erzen üretimi yapılmış ve bugünkü karşılığı yaklaşık 374880 kg 'dır.

Sebzecilik için tahrir defterinde kullanılan tabir resm-i bostan ve piyazdır. Osmanlı kanunnâmelerinde sebzecilikle ilgili olarak, köylüden eğer pazarda satmak için üretim yapıyorsa vergi alınacağı, kendi evinin ihtiyacı için yaptığı üretimden vergi alınmayacağı belirtilmektedir. Resm-i bostan ve piyazdan toplam 1583 akçe alınmıştır.

Hububat türü ürünlerden biri de humus (nohut) öşrü olup, 590 akçe öşür alınmıştır. Meyvecilik az da olsa üretimi yapılan ürünler arasında olup bundan da 590 akçe öşür alınmıştır. Son olarak nâhiye de keten üretiminin de yapıldığı ve 149 akçe resm alındığı görülmektedir.

Tablo IV: Tarımsal Ürünlerin Köylere ve Mezralara Göre Dağılımı (1563)

Karye	Hınta	Şair	Erzen	Bostan ve Piyaz	Meyve	Humus	Keten
Nefsi Göksun	2435	322	-	-	-	-	-
Kanlı Kavak	7000	3320	725	122	100	-	-
Kızıl Kilise	456.5	320	-	-	-	-	-
Mezralar	71313	21765	10990	1461	130	590	149
TOPLAM	81204.5	25727	11715	1583	230	590	149

²¹ Tahrir defterlerinde kullanılan ölçü birimleri hakkında daha geniş bilgi için bakınız. Yunus Koç, "Zirai Tarih Araştırmalarında Ölçü Tartı Birimleri Sorunu: Bursa Müdü Örneği", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya 2000, s.541-546.

C- Hayvancılık

Göksun Nâhiyesi bölgede yaşayan konar-göçer aşiretlerin yaylak alanıdır. 1527'de tahrir defterinde 12 cemaatin adının kayıtlı olmasına, köy ve mezraların ziraatlerinin de bunlar tarafından yapılmasına rağmen hayvancılıkla ilgili vergilerin yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Adet-i ağnam 10, resm-i yaylak 1295, resm-i kuru 940, resm-i otlak 1251 ve resm-i çayırdan 2000 akçe vergi alınmıştır.

Tahrir defterine resm-i kivâre olarak kaydedilen arıcılık, Göksun Nâhiyesinde yapılsa da bunun da çok önemli boyutlarda olmadığı anlaşılmaktadır. Nâhiye genelinde arıcılıktan alınan verginin tamamı 100 akçedir.

D- Şahsa Bağlı Vergiler

Bu grup içerisine çift, nim çift, bennak ve mücerred olarak adlandırılan reâyadan alınan vergiler girmektedir. 1563 tarihinde Göksun Nâhiyesinde çift olarak kayıtlı 50, nimçift olarak kayıtlı 67 kişi bulunmaktadır. Kars-ı Zülkadriye Sancağında 1 çiftlik 60-120 dönüm arasında değişmektedir²². 1 çiftlik tasarruf eden reâyaya kanunnamede belirlenen miktarın tamamını öderken, nimçift olarak kaydedilen reâyaya ise bunun yarısını ödemekle mükelleftir²³. Kars-ı Zülkadriye Sancağında 1 çift bedeli olarak 50 akçe, nim çift tasarruf edenlerden ise 25 akçe alınmaktadır²⁴.

1563 tarihli tahrir defterinde resm-i çift müstakil olarak değil, resm-i çift ve dönüm başlığı altında beraber verilmiş, bu kalemde toplam 16865 akçelik gelir elde edilmiştir.

Raiyyet vergilerinden bir diğeri de yarım çiftlikten az yer eken ve deftere resm-i bennak olarak kaydedilen reâyalardır. Bunlar da bennak resmi vermekle mükelleftirler²⁵ ve 14 akçe ödemektedirler²⁶. Nâhiye genelinde 127 bennakten (127x14) toplam 1778 akçe alınmıştır.

Bekar olup iş yapabilme kudretine sahip (*kisbü kâre muktedir*) erkek çocuklara mücerred denilmekte ve bunlardan da genellikle resm-i mücerred karşılığı 6 akçe alınmaktadır. Göksun Nâhiyesinde kayıtlı 148 mücerredten (148x6) 888 akçe toplanmıştır.

²² Ahmet Akgündüz, "Kars-ı Maraş Sancağı Kanunnâmesi", *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.7, İstanbul 1994, s.181.

²³ Ömer Lütfi Barkan, "Çiftlik", *İA*, C.3, İstanbul 1993, s.392; Halil İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüşümü", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s.32-41.

²⁴ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, s.181.

²⁵ Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S.V, Ankara 1947, s.491.

²⁶ TK 168, s.232.

E- Sanayi Ve Ticari Faaliyetlerden Alınan Vergiler

Göksun Nâhiyesinin sanayi ve ticari faaliyetlerinden alınan vergi toplamı 12817 akçedir. XVI. yüzyılın önemli sanayi tesislerinden birisi boyahanelerdir²⁷. Göksun Nâhiyesi boyahanesinden 1527'de 4000 akçelik gelir elde edilirken, 1563'te boyahane geliri % 55'lik bir düşüşle 1800 akçe olmuştur. Yine incelenen dönem içerisinde önemli sanayi tesislerinden birisi de kırsal toplumun hayat tarzından dolayı vazgeçilmez tesisi değirmenlerdir (asiyâb). 1527 tarihinde nâhiye genelinde 32 bab²⁸ değirmen bulunmaktadır. 1563'te ise 21 bab'a gerileyen değirmenlerden 993 akçe vergi alındığı görülmektedir.

Pazarda yapılan alışverişlerden elde edilen gelir (bâc-ı bazar, ihtisab) 1527'de 6000 akçe iken, 1563'te bâc-ı bazar ve ihtisab ve rişte kaleminin vergi toplamı 5324 akçeye düşmüştür. Aynı şekilde kasaplık (kıst-ı kassâbân) vergisinden 1527'de 5000 akçe alınmışken 1563'te alınan vergi 4200 akçeye düşmüştür. Bunların haricinde 1563'te nâhiyedeki kırısciyan'dan da (kıst-ı kırısciyan²⁹) 500 akçe gelir elde edilmiştir.

1527 ve 1563 tarihli tahrir defterlerinde kaydına rastlanılmayan ama 1526 tarihli Maraş mufassal tahrir defterinin cemaatlerle ilgili bölümünde *muhasabe-i ma'deni Göksun* diye bir başlık bulunmaktadır. Fakat adı geçen başlığın altındaki bilgiler çürük ve silik olduğu için ancak burada çalışan veya görevli olan bazı hizmetkarları, kömürcüleri öğrenebilmekteyiz, burada çıkarılan madenin türünün ne olduğunu öğrenememekteyiz. Bu madenden 70204 akçe gelir elde edilmektedir³⁰.

F- Diğer Vergiler

Yukarıda anlattığımız vergilerin haricinde tahrir defterlerine değişik adlarla kaydedilen bazı vergilerin bulunduğu, bunların genellikle *bad-ı hevâ* grubu olarak adlandırılan vergiler olduğu görülmektedir.

Bad-ı hevâ grubu olarak nitelendirilen vergilerin miktarları önceden bilinmemektedir. Bu gruptaki vergiler tahrir defterlerine genellikle resm-i deştbanî (kır bekçiliği), resm-i tapu, resm-i arus (gerdek resmi), resm-i yave ve bad-ı hevâ olarak yazılmaktadır³¹. 1563 tarihinde bu vergilerden resm-i deştbaniden 4225, resm-i tapudan 2431, resm-i arus 712.5, resm-i yaveden 356 ve bād-ı hevâdan 1425 akçe olmak üzere nâhiyeden toplam 9149.5 akçe alınmıştır.

²⁷ Mehmet Canatar, "Osmanlılarda Bitkisel Boya Sanayi ve Boyahaneler", *Osmanlı Araştırmaları*, S.XVIII, İstanbul 1998, s.89-105.

²⁸ Her bir bab değimendeki bir taş karşılık gelmektedir. Osmanlı Devletinde değirmenler ve fonksiyonları hakkında daha geniş bilgi için bakınız. Ümit Koç, "XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Değirmenler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.149, İstanbul 2004, s.181-190.

²⁹ Kırıshâne: Hayvanların sinir ve bağırsaklarının işlenerek ok için yay yapılan yer. İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazâsı (1526-1563)*, Ankara 2004, s.184.

³⁰ BA TD 402, s.81.

³¹ Halil Sahillioğlu, "Bad-ı Hevâ", *DİA*, C.4, İstanbul 1991, s.416.

Tablo V: Göksun Nâhiyesi Vergileri Toplamı (1527-1563)

Verginin Adı-Türü	1527		1563	
	Vergi Bedeli	%	Vergi Bedeli	%
Tarımsal Faaliyetler ³²	-	-	121558.5	72.87
Raiyyet Vergileri ³³	-	-	19531	11.70
Sanayi ve ticari faaliyetler ³⁴	15250	9.4	11017	6.60
Hayvancılık ³⁵	-	-	5596	3.35
Diğer Vergiler ³⁶	-	-	9149.5	5.48
TOPLAM	162221	100	166852	100

1527'de nâhiyeden toplam 162221 akçe, 1563'te ise 166852 akçe vergi alınmıştır. İki tarih arasındaki artış oranı % 2.8'dir. Tabloda (Tablo V) görüldüğü gibi tarımsal faaliyetlerden elde edilen gelir, Osmanlı Devletinin birçok kaza ve nâhiyelerinde olduğu gibi Göksun Nâhiyesinde de % 72 gibi önemli bir orana sahiptir. Muhtemelen bu oran 1527'de de aynıdır. Burada dikkat çeken önemli bir husus, nâhiyenin konar-göçer teşekküller tarafından yaylak olarak kullanılmasına rağmen hayvancılıktan elde edilen gelirin % 3 gibi çok düşük bir değerde kalmasıdır.

Nâhiyenin gelirlerinin dağılımına baktığımız zaman hemen hemen tamamının timar olarak verildiğini görmekteyiz³⁷. Sadece Kanlı Kavak köyünde bulunan ve Şehusavar oğlu Ali Bey'e ait olan zaviyeye, 1527'de 300³⁸, 1563'te ise 360 akçe gelir vakfedilmiştir³⁹. Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ismi ile kaydedilen bu zaviye acaba Baba İlyas'ın halifelerinden olan, Moğol istilasını döneminde Anadolu'ya gelen ve Elbistan-Göksun taraflarına yerleştiği tahmin edilen Dede Garkın'ın⁴⁰ zaviyesi olabilir mi? Bu sorunun cevabını belki ileride yapılacak çalışmalarımızda verebiliriz, ama şimdi elimizdeki veriler bu hususu aydınlatmaya yetmemektedir.

³² Buğday, arpa, erzen, nohut, bostan, piyaz, meyve ve keten öşürleri.

³³ Çift, bennak, mücerred resimleri.

³⁴ Asiyab (değirmen), bac-ı bazar ve ihtisab, kassaban,debbağan, kırışçıyan ve boyahane vergileri.

³⁵ Adet-i ağnam, resm-i yaylak, resm-i kuru, resm-i otlak, resm-i çayır ve resmi kivâre.

³⁶ bâd-ı hevâ grubu vergiler.

³⁷ Göksun Nâhiyesi'nde 1560 tarihli timar defterine göre 72 timar bulunmaktadır. Bu timarlar Göksun Nâhiyesi sınırları içerisinde bulunan ve nâhiyeye bağlı köy, mezra ve diğer gelir kalemlerinden oluşmaktadır. BA TD 326, s.121-145.

³⁸ Zaviyeye, Kanlı Kavak köyündeki asiyab gelirinden 200, Ahmed veledi Osman Sofu çiftliğinden 100 olmak üzere toplam 300 akçe vakfedilmiştir. BA TD 998, s.527.

³⁹ Kanlı Kavak köyü asiyab gelirinin 360 akçesi zaviyeye vakfedilmiştir. TK 168, s.232.

⁴⁰ Dede Garkın hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı-Alevîliğin Tarihsel Altyapısı*, İstanbul 1996, s.98-101.

Sonuç

Göksun XVI. Yüzyılda Osmanlı Devletinin küçük bir kasabası görünümündedir. İncelenen dönemde kasaba diyebileceğimiz bir nefsi ve buraya bağlı iki köyü bulunmaktadır. Diğer taraftan 1527 yılında nâhiyeye 77, 1563'te ise 113 mezra bağlıdır. Bu mezralardan bazılarının ismi ve kuvvetle muhtemel buldukları yerler günümüz Göksun'unda köy olarak devam etmektedir. XVI. yüzyılda Göksun Nâhiyesine bağlı mezra olan ve günümüzde bazı köylere isim olan mezralar şunlardır. Boz Öyük (Boz Hüyük), Camusluk (Küçük Camuslar), Çamdar (Çam Dere), Elmacık (Elmalı), Ericik (Ericik), Fınducak (Fındık), Göynücek (Göynük), Kızılıcık-ı Kebir (Büyük Kızılıcık), Kızılıcık-ı Sagir (Küçük Kızılıcık-Esenköy), Kömür Deresi (Kömür Köy), Mürsel (Mürsel), Orta Depe (Orta Tepe), Saraycık (Saraycık). Köylerden Kanlı Kavak ve Kavşud eski isimleriyle günümüzde de varlıklarını sürdürmektedirler. Ama buralarda yaşayanların XVI. yüzyılda nâhiye sınırları içerisinde yaşayan insanların torunları olduğunu söylemek kolay gözüküyor. Çünkü 19. yüzyılda Göksun ve çevresine Kafkas kökenli Çerkezlerin yerleştirilmesiyle nüfus yapısında önemli bir değişiklik olmuştur. Çerkezlerin bir kısmı yeni oluşturulan köylere bir kısmı da daha önceden var olan köylere yerleştirilmişlerdir⁴¹.

Nâhiyenin toplam tahmini nüfusu 1527'de 1889 kişi iken, 1563'te nüfus 1445'te kalmıştır. Azalma oranı % 24'tür. Bu azalmanın sebebi ise konar-göçer cemaatlerin 1563'te nâhiye sınırlarında bulunmamasıdır. Bu zümreyi bir kenara bırakır yerleşik nüfusu esas alırsak, artış oranının % 138 gibi önemli bir rakama ulaştığını görürüz. 1527'de toplam nüfusun yaklaşık % 67.8'i aşiretlerden oluşurken, 1563'te ise nüfusun tamamının yerleşik hayatı benimsediği görülür. Her iki tarihte de nüfusun tamamı müslümanlardan oluşmaktadır.

Nâhiyenin ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Sanayi ve ticari faaliyetlerin oranı her iki tarihte de yaklaşık % 6-9 arasında değişmektedir. Göksun Nâhiyesinin 1527'deki toplam geliri 162221 akçe iken, 1563'te yaklaşık % 3'lük bir artışla 166852 akçeye çıkmıştır. Toplanan vergilerin hemen hemen tamamı buradaki sipahilere timar olarak dağıtılmıştır.

Nâhiyenin toplam nüfusu içerisinde imam, hatip, müezzin gibi kişilerin bulunmasına rağmen medrese, cami, mescit gibi kültürel eserlerin varlığına rastlanılmamıştır. Sadece Kanlı Kavak köyünde Şehsuvaroğlu Ali Bey'in ismine izafe edilen bir zaviye bulunmaktadır.

⁴¹ K.Maraş ve çevresine 19.yüzyılda Kafkaslardan yapılan göçler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bakınız. Doç Dr. Kenan Ziya Taş, "Kafkasya'dan Maraş ve Civarına Göçler", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş, C.I, İstanbul 2005, s.465-472.*

KAYNAKÇA**I- Arşiv Belgeleri**

A-İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BA)

402, 998, 326 numaralı tahrir defterleri.

B- Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi (TK)

168 numaralı tahrir defteri.

II- Araştırma-İnceleme Eserler

AKGÜNDÜZ, Ahmet, "Kars-ı Maraş Sancağı Kanunnâmesi", *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.7, İstanbul 1994.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Çiftlik", *İA*, C.3, İstanbul 1993.

CANATAR, Mehmet, "Osmanlılarda Bitkisel Boya Sanayi ve Boyahaneler", *Osmanlı Araştırmaları*, S.XVIII, İstanbul 1998, s.89-105.

ÇAĞATAY, Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğunda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S.V, Ankara 1947, s.483-511.

EMECEN, Feridun M., *XVI. Asırda Manisa Kazâsı*, Ankara 1989.

GÖYÜNÇ, Nejat, "Hâne Deyimi Hakkında" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, İstanbul 1979, s.331-348.

GÖYÜNÇ, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara 1991.

İNALCIK, Halil, "Osmanlılarda Raiyet Rüsümü", *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, İstanbul 1996, s.32-41.

KOÇ, Ümit, "XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Değirmenler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.149, İstanbul 2004, s.181-190.

KOÇ, Yunus, "Zirai Tarih Araştırmalarında Ölçü Tartı Birimleri Sorunu: Bursa Müdü Örneği", *Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya 2000, s.541-546.

KURT, Yılmaz, "Kars-ı Maraş (Kadirli) Sancağında Ekonomi", *XIV. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.II, Kısım II, 9-13 Eylül 2002, Ankara 2005, s.901-910.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Babaîler İsyanı-Alevîliğin Tarihsel Altyapısı*, İstanbul 1996.

ÖZ, Mehmet, *XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999.

SAHİLLİOĞLU, Halil, "Bad-ı Hevâ", *DİA*, C.4, İstanbul 1991.

SOLAK, İbrahim, *XVI. Asırda Maraş Kazâsı (1526-1563)*, Ankara 2004.

TAŞ, Kenan Ziya, "Kafkasya'dan Maraş ve Civarına Göçler", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu, 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş, C.I, İstanbul 2005*, s.465-472.

ÜNAL, Mehmet Ali, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566)*, Ankara 1989.